

КЊИГЕ КОЈЕ ЈЕ ПРАВИО ВИТМАН¹

Године 1850, само пет година пре појаве *Влаџи ѿраве*, Витман је био познат само као штампар, новинар и аутор кратких прича и скица. Џејмс Џ. Брентон, власник „Лонг Ајленд демократа“, новинског листа за који је Витман радио, саставио је 1850. књигу која је обухватила оно што је он назвао „скице, есеји и песме активних штампара“. Идеја је била да се покаже да штампари – „они који су тако често помагали да се свету представи продукција других“ – такође могу да буду и писци, да могу „сада са своје стране да крену да производе сопствене идеје и да се појаве пред публиком у амбициозном лику Аутора“. Резултат тога, *Гласови из шѿамѿе*, садржао је Витманову кратку причу „Цветови на гробу“, што је Витманово прво појављивање у некој књизи. Он је представљен као један од штампара који умеју и да пишу, а у белешкама о ауторима проналазимо кратку Витманову биографију која га описује као штампара, некадашњег учитеља и писца популарних скица; он је сада, кажу нам, „везан за штампарство“ и „ва-трени је политичар радикалне демократске школе“. Укратко, сматран за све само не за песника: чак се не помињу ни његове бројне ране песме, од којих су се многе појавиле у Брентоновим новинама. Године 1850, само пет година пре објављивања *Влаџи ѿраве*, књиге која ће заувек променити америчку књижевност, Витман је и даље у великој мери сматран само за „активног штампара“. А, као што ћемо видети, он је и остао активни штампар све време док је постајао најоригиналнији амерички песник; заправо, његове практичне штампарске вештине биле су кључне за нову америчку позију коју је стварао.

У позним годинама живота Витмана су посетила два студента из Трентона, из Њу Џерзија, која су га питала за савет младим писцима. Песник је одговорио: „Окушајте се у свему што се тиче књижевног живота – у техничким стварима као и у осталом. Научите да слажете слова, научите да радите на ‘сандуку’, научите да будете активни штампари и ма шта радили, научите да сажимате.“ Како је и сам Витман открио током своје каријере, ако су ствари које имате да кажете контроверзне и неконвенционалне, боље би вам било да знате како да их сами одштампате. Витманово штампарско искуство омогућило му је да осмисли како да „сажима“ своје дело да би се уклопило на предвиђене стране. Знао је да писање било чега на крају укључује рад са сандуком са словима.

Прво издање *Влаџи ѿраве* (1855)

Витманово прво издање збирке *Влаџи ѿраве* било је самиздат. Ниједан издавач није био заинтересован да објави оно што је деловало као чудна и незграпна група

¹ Из студије: Ed Folsom, *Whitman Making Books / Books Making Whitman. A Catalog & Commentary*. Iowa City: University of Iowa, 2005. Студија је настала као каталог истоимене изложбе организоване на Универзитету у Ајови на 150. годишњицу од првог издања *Влаџи ѿраве*. (Прим. ѿрев.)

од дванаест песама без наслова. Тако да је Витман то учинио сам: дизајнирао је корице, одабрао повез и једним делом сам сложио слова. Једног пријатеља, Ендру Роума, власника мале радње за пословну штампу на углу улица Фултон и Кренбери у Бруклину, наговорио је да одштампа књигу. Ендру Роум је управо био изгубио брата и пословног партнера Џејмса, који је умро од туберкулозе отприлике пола године пре него што је Ендру почео да ради на *Влајџи џраве*. Витманово свакодневно присуство у радњи док је радио на његовој књизи вероватно је пружало велику утеху ожалашћеном старијем брату. Помагао им је Ендруов други млађи брат Томас, коме је тада било деветнаест година. Библиографије Витмановог дела увек наводе „Браћу Роум“ као штампаре првог издања *Влајџи*, али значајно је то да управо Витманово најраније забележено сећање везано за штампање прецизира да је штампу радио само Ендру Роум – „Прве *Влајџи џраве* штампане су 1855. у Бруклину у Њујорку... 800 примерака је на ручној штампарској преси отиснуо Ендру Роум, у чијој је радњи за пословну штампу цео посао урађен – при чему је сам аутор сложио један део слова.“ А на једином рукопису који имамо и који указује на Витманова упутства штампару једноставно је назначено: „Оставио код Ендруа 5 страница рукописа.“ Том Роум је можда помагао у слагању слова, али он још није био партнер; Ендру је објављивао под именом „А. Х. Роум“ (тек 1864, када је Том имао двадесет и нешто година, ознака „А. Х. Роум & браћа“ почела је да се појављује на њиховим публикацијама, а тек 1865. то је постало „Браћа Роум“).

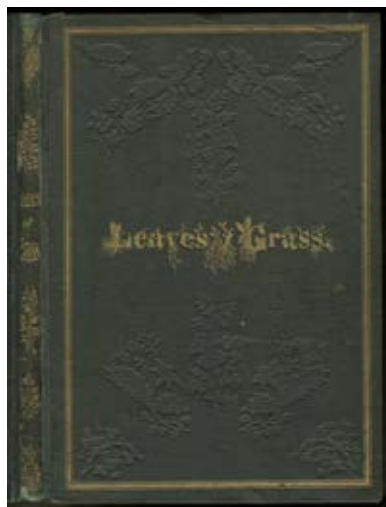
Веома је вероватно да су *Влајџи џраве* прва књига коју је малена фирма Ендруа Роума икада објавила. Његова штампарска машина једва да је уопште била подешена да штампа књиге; следећа сачувана књига коју је Роум штампао појавила се 1858. године (памфлет са полугодишњим извештајем бруклинског шефа ватрогасне службе), након чега је уследила танка књига са законима о осигурању од пожара из 1859. Ендру и Том ће објављивати градске и окружне извештаје, унитаристичке проповеди, један роман и још једну књигу песама (извесног Џона Локвуда). Готово све њихове књиге биле су мали памфлети у меком повезу, штампани на танком папиру и већина њих није преживела.

Роум је углавном штампао правне формуларе – бланко правне формуларе за тестаменте, хипотеке, пренос власништва, позиве за сведочење на суду, порезе на имовину, позиве за судска рочишта и многе друге правне трансакције и процедуре. Такви одштампани формулари – са празнинама које треба мастилом попунити именима странака, датумима и другим релевантним детаљима – били су у широкој примени међу адвокатима и лицима задуженим за одржавање реда и у широј јавности током целог 19. века. Такви формулари били су главни производ штампарске делатности више од триста година. Ови формулари, током 19. века, у време пре појаве писаће машине, штампани су на великим листовима папира да би се омогућило једноставно ручно уношење именâ, местâ, датумâ и сумâ; формулари су заправо били отприлике истог формата као странице *Влајџи џраве* из 1855, и стога се јавља могућност да је у време када је штампао *Влајџи*, своју прву књигу, Ендру Роум користио папир формата који би обично користио за штампање правних формулара. Дуго се претпостављало да је Витман одабрао папир већег формата да би његови дугачки стихови имали простора да се шетају преко стране, али вероватно је Витман овај папир једноставно

морао да прихвати као погодан, будући да је то оно што је Ендру имао у залихама и за шта је његова штампарска машина у то време била подешена. Витманова каснија издања, укључујући и веома мале странице *Влати* из 1856, указују на то да он ни на који начин није био везан за велики формат папира. А, како ова изложба појашњава, експериментисао је са многим форматима папира током своје каријере, али се никада није вратио на велике правничке листове оригиналних *Влати*.

На листу рукописа на којем Витман назначавача да је оставио пет страница своје књиге у рукопису код Ендру Роума (тај лист се сада налази у Центру за хуманистичка истраживања при Универзитету у Тексасу), Витман наводи садржај своје књиге, али су песме дате редоследом потпуно другачијим од онога у којем се на крају појављују и можемо да видимо да Витман још процењује број страница. Он бележи 127 страница рукописа (мада његови прорачуни појединачних страница износе 117, што је грешка у прорачуну која можда оставља простор за његов прозни предговор, који додаје у последњем тренутку) и користећи странице из „Шекспирових песама“, он процењује да ће одштампана страница садржати 1120 слова (28 редова са по 40 слова), што се пореди са 1600 слова „на једној од збијенијих страница мог рукописа“ (40 редова са по 40 слова). Да би направио штампарску процену, он множи 127 са 1600 да би добио укупно 203.200, што затим дели са 1120, да би дошао до процењеног броја од сто осамдесет једне странице. У овом тренутку Витман очигледно замишља страницу која је приближно једнака половини формата који је на крају употребљен (страницу која је по формату много ближа оној у издању из 1856). Све ово подржава идеју да су велике странице нешто што је Витман пасивно прихватио пре него активно одабрао. Рад са страницом већег формата очигледно је представљао изазов и пошто су се у малој радњи посласана слова растављала након што је сваки кварт био одштампан, пре слагања следећих осам страница, Витман је очигледно рачунао у ходу, мењајући распоред песама да би их уклопио у формат, уклањајући свој понављани наслов „Влати траве“ (који ставља испред првих шест песама) да би могао да угура шест кратких песама које је преместио на крај у последње две сигнатуре. Дакле, чини се да је распоред песама у првом издању очигледно заснован на питањима простора, а не тематике, јер он почевши од девете сигнатуре напушта започињање сваке песме на новој страници, а са десетом почиње да раздваја песме дуплом линијом уместо понављаним насловом „Влати траве“.

Витман је веровао да би америчка поезија морала да буде суштински другачија од било које поезије претходно писане – морала би да изгледа другачије, звучи другачије и да се бави другачијом тематиком ако тежи да предводи развој радикално нове америчке демократије. Стога је своју књигу дизајнирао тако да она не личи ни на једну ранију књигу поезије, а повез је био кључни елемент његове иновације. Витман је одабрао тамнозелени ребрасти марокен да би наговестио органску природу поезије, а његов наслов је донео игру речи са „листовима“ – листови (или странице) ове књиге биће попут листова (односно влати) траве, срдачни и живи, рашће свуда, као поезија на отвореном, укореењена у тлу Америке. Дизајнирао је отиске на корицама: у златотиску је отиснуо раскошна слова *Leaves of Grass*, са корењем и лишћем које расте из самих слова, а наслов је окружио листоликим украсима у блиндруку, уроњеним у

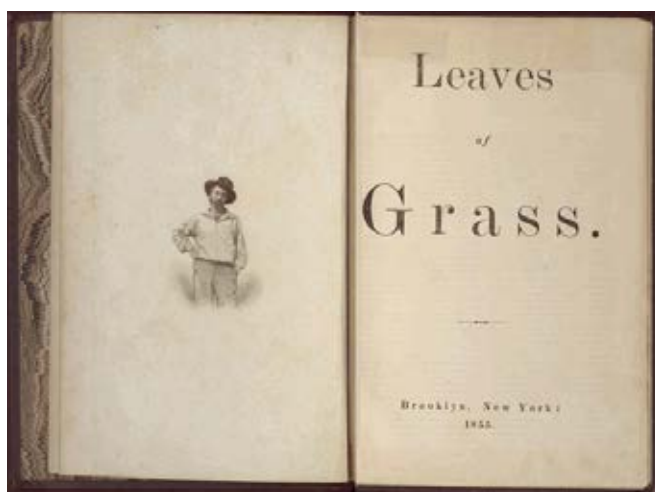

Корице првог издања
Влати траве

зеленило марокена, али упадљиво отиснутим у златотиску на хрбату. То је књига чије корице инсистирају на органском схватању књижевности, са речима укореењеним у природи, са језиком бујним као трава.

Подједнако упечатљива као плодна слова његовог наслова на корицама јесу слова која недостају и на корицама и на насловној страни – слова ауторовог имена. Насловна страна садржи само наслов, место и датум, при чему су речи *Leaves* и *Grass* одштампана необично великим фонтом, сада лишена свих органских украса који су се појавили на корицама („насловна страна фантастичних пропорција“, написао је аутор једног приказа, „са словима дугим скоро 4 центиметра“).

Све до трећег издања Витман неће допустити да се његово име појави било на корицама било на насловној страни: ове књиге, желео је он да нагласи, написао је један репрезентативни Американац који говори у име огромне разнолике нације. Нову поезију Америке, веровао је, неће писати традиционални песник, поносан на свој ауторитет, већ пре неотесани представник великог демократског просека, који је свој ауторитет стекао говорећи језиком маса. Тако да је, наспрам насловне стране, Витман убацио гравуру своје дагеротипије, портрет целог тела, у радној одећи и са шеширом. Ово је поезија, чинило се да говори портрет, која долази из тела колико и из ума, која потиче од радничке класе уместо од учених аристократа. Тед Џеновејс је недавно открио неке интригант-

Насловна страна првог издања *Влати траве*

не варијације на гравури са насловног листа, које указују на то да је могуће да је Витман са гравером радио на томе да на слици увећају испупчење у пределу препона, чиме се визуелно подржава Витманово представљање свог имена на половини прве дуге песме (касније насловљене „Песма о мени“): „Ја [...] мало марим за асексуалне и кастриране и дајем предност мушкарцима и женама у пуној опреми, / И ударам у гонг револта, и застајем са бегунцима и онима који кују тајне планове и завере. / Волт Витман, Американац, један од неотесаних, космос, / Разуздан меснат и сензуалан... што једе, пије и размножава се.“ Верзија гравуре са испупчењем у делу препона појављује се у свим примерцима из првог повеза, али многи примерци из другог повеза садрже ранију слику равних препона, која је штампана коришћењем скупљег метода *chine-collé* штампања слике на танком листу индијског папира и лепљењем тог папира на страницу у тренутку отискивања.

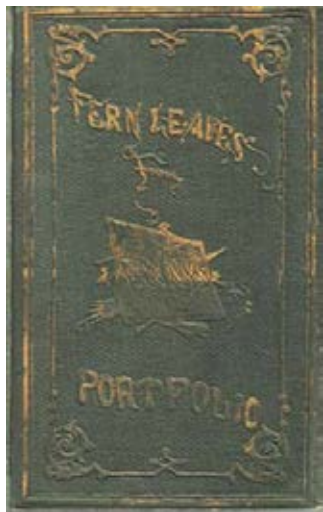
Пошто није имао много новца, Витман је давао да се примерци издања из 1855. увезују у барем пет наврата од јуна 1855. до јануара 1856, производећи нову групу књига када год је имао новца, и био је приморан да користи све јефтинији повез и методе финиширања. Примерак у поседу Универзитета у Ајови, са троструким оквиrom у златотиску и позлаћеним ивицама, пример је првог и најскупљег повеза. Код другог увезивања, Витман је одустао од једног дела златотиска и од позлаћених ивица, као и од мрамориране хартије на крају, а онда је код последњег увезивања користио јефтини и једноставни папирни повез, без декорација. Увезано је 795 примерака овог издања, најпре у бруклинској књиговезници коју је водио Чарлс Џенкинс, а онда у другој књиговезници по имену „Дејвис & Хендс“. Двеста примерака је увезано у платнени повез јуна 1855. код Џенкинса, затим је увезано још 137 у јулу код „Дејвиса & Хендса“, заједно са 46 у тврдом картонском повезу; 169 додатних примерака увезано је у децембру у платнени повез, а у јануару 1856. још 150 је увезано у папирни и 93 у платнени повез. Примерци у папирном и картонском повезу нису поднели хабање и скоро сви су нестали или су били поново увезани.

Први попис издања из 1855. обављен је управо ове 2005. године; сада је лоцирано преко 150 примерака књиге, а постоји вероватно још отприлике 50 у приватним колекцијама, тако да се чини да је преживело око 200 од првобитних 750. Као резултат детаљног испитивања власника 150 и више примерака, успели смо да утврдимо да постоји далеко више варијација од примерка до примерка него што је раније било познато. Витман је очигледно био присутан док је Ендру Роум руковао штампарском машином са гвозденом подлогом, код које се боја наносила ручно и која је била подешена за четвороструку штампу, и док је штампао по четири странице истовремено на кварт-табацима и формирао књигу са дванаест сигнатура од по осам страница. Витман би очигледно извлачио један од првих табака из машине током сваке туре и брзо га прегледао, уносећи измене тамо где је проналазио грешке, једном променивши цео стих отприлике на трећини процеса штампања тог табака.² Повремено би

² Измена је извршена у делу „Песме о мени“ који ће у последњем издању постати одељак 43 (мада је измењени стих у овој коначној верзији у целини изостављен) – тако да су данас познате 2 варијанте тог стиха из првог издања: *And the day and night are for you and me and all* и *And the night is for you and me and all*. (Прим. ђев.)

слова склизнула или се чак поломила, што је касније у току штампе доводило до грешака. Једна од најконтроверзнијих јесте одсуство тачке на крају дуге песме касније насловљене „Песма о мени“: дуго се претпостављало да је изостављање тачке била Витманова намера (да оно указује на бесконачни, непрекидни процес који песма слави), али попис открива да у барем два примерка тачка постоји, док други примерци показују како се тачка приљубила уз слово „и“ у последњој речи песме, што значи да је очигледно склизнула пре него што је отпала. Када је Витман прегледао прве табакe, вероватно је видео тачку на крају песме (мада му је промакла још једна штампарска грешка само два стиха раније, када се реч „те“ понавља), пре него што се одломилa у раној фази штампања.

Свака оригиналност дугује понешто претходницима, а Витман је очигледно позајмио концепцију дизајна корица од веома популарне књиге која се појавила само две године раније, под насловом *Листови њайраџи из Фаниној њорџифолија* (*Fern Leaves from Fanny's Portfolio*) ауторке Саре Пејсон Вилис (познатије као Фани Ферн), Витманове пријатељице и поштоватељке његовог дела. *Листови њайраџи* била је збирка скица карактера и протофеминистичких есеја и на својој зеленој насловној страни доносила је наслов у златотиску, са речима *Fern Leaves* сачињеним од слова из којих расте корење и лишће. Витман је позајмио идеју Вилисове и учинио тај ефекат сложенијим, скоро маскирајући слова свог наслова у органске слике.

Корице првог издања
Листова направити из
Фаниног портфолија

Књига је као физички предмет свакако била примећена као необична по величини, декорацији и дизајну. Један од првих аутора приказа у листу „Лајф илустрејтид“ прокоментарисао је њен „чудни наслов“ и у наставку рекао да је „сама књига још сто пута чуднија. Она не личи ни на једну другу књигу која је икада написана.“ Едвард Еверет Хејл је у „Норт американ ривјуу“ дигао руке од покушаја да је опише: „Све у вези са спољашњим уређењем ове књиге чудно [је] и необично.“ Скоро сви аутори приказа коментарисали су одсуство ауторовог имена и чудну гравуру на страни спрам насловне – „јединствена обличја анонимног аутора“, „слика савршене скиџалице“. Аутор приказа за лист „Критик“ пронашао је сличности у особинама аутора и књиге: „Тај човек је истинско отелотворење своје књиге – груб, неотесан, вулгаран.“ Чарлс Елиот Нортон, у свом приказу за „Путнам мантли“, сумирао је осећања многих када ју је описао као „ова проста а опет узвишена, ова површна а опет дубока, ова бесмислена а опет некако фасцинантна књига“.

(Са енглеској њревели **Бојана Ађамовић**)